Journal of Spiritual Health

2025, Volume 3, Issue 4
Pages: 519-528
10.30491/JSH.3.4.519

The Relationship between Spiritual Intelligence and the Meaning of Life Mediated by Subjective Well-Being on the Creativity of High School Students

Fardin Foroghi Soha [1], Adel Zahed Babalan [1*], Ali Khalegkhah [1], Mehdi MoeiniKia [1]

[1] *Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran*

Abstract

Background and Aim: In the present era, due to changes occurring in various areas, there is a growing need to focus on spirituality, spiritual intelligence, and the fostering of creativity. Since creativity is not inherent, schools can provide the groundwork for its growth and development. The present study aimed to investigate the relationship between spiritual intelligence and the meaning of life with the mediation of subjective well-being on the creativity of high school students.

Methods: This research was applied in purpose and descriptive-correlational in content. The participants in the study included all high school students enrolled in Namin County, totaling 1744 individuals (828 women and 916 men) in the academic year 2023-2024. Due to the dispersion of the statistical population, it was not feasible to examine all members. Therefore, a sample of 317 individuals was selected based on Morgan's table using a multi-stage cluster random sampling method. In the first stage, 11 schools were randomly chosen, followed by the selection of classes and students as the statistical sample. The necessary information to address the research questions and test hypotheses was collected through standard questionnaires: the Warwick Subjective Well-Being Scale (2007), the King Spiritual Intelligence Scale (2008), and the Meaning in Life Questionnaire by Steger et al. (2006). Data analysis was conducted using LISREL-11 and SPSS-26 software.

Results: The results indicate that spiritual intelligence and meaning in life have a positive and significant relationship with the mental well-being of high school students, with path coefficients of 0.21 and 0.66, respectively. On the other hand, spiritual intelligence and meaning in life also have a positive and significant relationship with the creativity of students through the mediating role of mental well-being, with path coefficients of 0.12 and 0.38, respectively. Since the significance value (t-value) for all relationships among the latent endogenous and exogenous variables is above 1.96, these relationships are considered significant.

Conclusion: Spiritual intelligence and meaning in life, as two key elements, play a vital role in the growth and development of mental well-being among high school students. These two variables not only have a positive and significant relationship with student creativity directly but also enhance creativity by creating a supportive environment for mental well-being. Therefore, by strengthening spiritual intelligence and meaning in life within educational programs, it is possible to create an atmosphere in which students' creativity can flourish.

Keywords: Spiritual Intelligence, Mental Well-Being, Meaning of Life, Creativity.

*Corresponding author: **Adel Zahed Babalan,** Email: Zahed@uma.ac.ir

Received: 2 September 2024 **Accepted:** 17 March 2025

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

مجله سلامت معنوی
دوره ۳، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳
صفحات: ۵۲۸-۵۱۹
10.30491/JSH.3.4.519

رابطه هوش معنوی و معنای زندگی با میانجی‌گری بهزیستی ذهنی بر خلاقیت دانش‌آموزان

فردین فروغی‌سوها[۱]، عادل زاهدبابلان[۱]*، علی خالق‌خواه[۱]، مهدی معینی‌کیا[۱]

[۱] دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

چکیده

زمینه و هدف: در عصر حاضر، با توجه به تغییر و دگرگونی در ساحت‌های مختلف، توجه به معنویات، هوش معنوی و توسعه خلاقیت بیش از پیش لازم و ضروری است. از آنجایی که خلاقیت صرفاً ذاتی نیست، مدارس می‌توانند زمینه را برای رشد و نمو آن فراهم کنند. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه هوش معنوی و معنای زندگی با میانجی‌گری بهزیستی ذهنی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه صورت گرفت.

روش‌ها: تحقیق حاضر از منظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت محتوایی توصیفی- همبستگی بود. شرکت کنندگان در پژوهش حاضر کلیه دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در دوره دوم متوسطه شهرستان نمین به تعداد ۱۷۴۴ نفر (۸۲۸ نفر دختر و ۹۱۶ نفر پسر) در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. با توجه به پراکندگی جامعه آماری، امکان بررسی تمام اعضا میسر نبود، از این‌رو بر اساس جدول مورگان و با بکاربست روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، نمونه‌ای به حجم ۳۱۷ نفر انتخاب شدند. بدین صورت که در مرحله اول ۱۱ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شده و سپس از بین مدارس منتخب، کلاس‌های درس و در نهایت دانش آموزان به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. اطلاعات لازم برای پاسخ به سوال و بررسی فرضیه‌های پژوهش، از طریق پرسشنامه‌های استاندارد بهزیستی ذهنی وارویک (۲۰۰۷)، هوش معنوی کینگ (۲۰۰۸)، پرسشنامه معنا در زندگی استگر و همکاران (۲۰۰۶) جمع‌آوری شده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Lisler11 و SPSS26 استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج به دست آمده حاکی از آن است که هوش معنوی و معنای زندگی به ترتیب با ضریب مسیر (r = ۰/۲۱) و (r = ۰/۶۶) با بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه رابطه مثبت و معناداری دارند. از طرفی هوش معنوی و معنای زندگی با میانجی بهزیستی ذهنی با خلاقیت دانش‌آموزان به ترتیب با ضریب مسیر (r = ۰/۱۲) و (r = ۰/۳۸) رابطه مثبت و معناداری دارند. از آنجایی که مقدار معناداری (t-value) برای تمام روابط متغیرهای مکنون درون‌زا و برون‌زا، بالاتر از ۱/۹۶ است، پس روابط معنادار می‌باشند.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که هوش معنوی و معنای زندگی به عنوان دو عنصر کلیدی، نقش حیاتی در رشد و توسعه بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه ایفا می‌کنند. این دو متغیر نه تنها به طور مستقیم با خلاقیت دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری دارند، بلکه با ایجاد یک بستر مناسب برای بهزیستی ذهنی، خلاقیت را نیز تقویت می‌کنند. بنابراین، با تقویت هوش معنوی و معنای زندگی در برنامه‌های آموزشی، می‌توان فضایی را فراهم آورد که در آن خلاقیت دانش‌آموزان شکوفا شود.

کلیدواژه‌ها: هوش معنوی، بهزیستی ذهنی، معنای زندگی، خلاقیت.

*نویسنده مسئول: **عادل زاهدبابلان**. پست الکترونیک: Zahed@uma.ac.ir
دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۶/۱۲ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۲۷

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]
[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

مقدمه

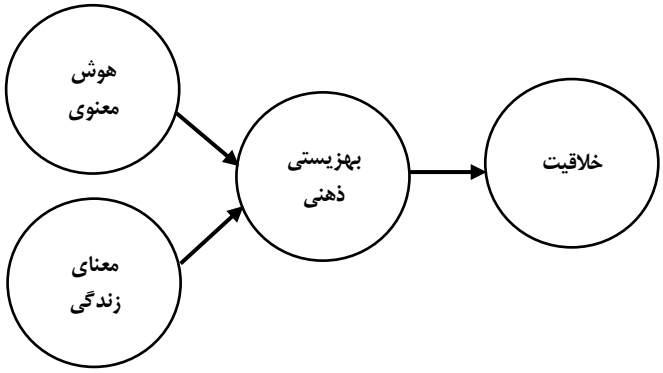
با توجه به تغییر و تحولات گسترده در عصر حاضر، روزبه‌روز بر پیچیدگی ساحت‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و ... افزوده می‌شود؛ حال برای اینکه افراد بتوانند در شرایط متغیر و متحول کنونی به اهداف خود دست یابند، نیازمند خلاقیت هستند. و با توجه به اینکه خلاقیت امری اکتسابی است نه ذاتی، بنابراین باید به آموزش آن در دوره مختلف تحصیلی توجه گردد. خلاقیت در واقع فرآیندی است که از آن به منظور برطرف ساختن و یا پیدا کردن راه‌حل‌هایی برای حل مشکلات، کمبودها و مسائل استفاده می‌شود. طبق یافته‌های پژوهشی، تا زمانی که انسان‌ها به مشکلاتی در زندگی برخورد نکنند و زندگی آنان از روند معمولی و عادی خود خارج نشود، خلاقیتی در آنان به وجود نخواهد آمد، اما زمانی که به مشکل برخورد می‌کنند و به دنبال چاره‌ای برای حل آن هستند، فرآیند اعمالی و فکری که برای برطرف‌سازی آن به کار می‌گیرند، خلاقیت نامیده می‌شود (۱). علاوه بر این ورنون خلاقیت را توانایی شخص در خلق ایده‌ها، نظریه‌ها، بینش‌ها، اشیای جدید و باز تولید علوم و سایر زمینه‌هایی می‌داند که از نظر علمی ارزشمند تقلی می‌شود (۲). به عبارتی می‌توان اذعان داشت، خلاقیت پدیده‌ای عمیقا اجتماعی است و عمده‌ترین ایده‌های خلاقانه از طریق حلقه‌های خلاقانه و مبتنی بر همکاری پدید می‌آید. با این حال تعداد کمی از مدارس هستند که به دانش‌آموزان یاد می‌دهند تا به خلق ایده و دانش بپردازند. McLoughlin و Lee (۲۰۰۸) (۳) اعتقاد دارند که هدف غایی آموزش و یادگیری برانگیختن پتانسیل‌های یادگیرندگان برای خلق و تولید ایده‌ها، مفاهیم و دانش است. برای نیل به این مقصود لازم است معلمان مجموعه تجارب یادگیری معناداری را تدارک ببینند که از طریق آن‌ها خلاقیت دانش‌آموزان شکوفا گردد (۴،۵). در این میان معلمان می‌توانند با تشویق، شناسایی و تقویت خلاقیت یادگیرندگان، نقش مهمی ایفا نمایند. Ismail و همکاران (۲۰۱۸) بر این باورند، خلاقیت همانند سواد یک مهارت اساسی زندگی است که نسل‌های آینده ما را برای بقا و رشد در قرن ۲۱ مهیا می‌سازد (۶). از طرفی Torrance (۱۹۹۸) معتقد است که انسان برای بقای موسسات در آینده نیاز به افزایش قدرت خلاقیت در کودکان امروزی دارد (۷). او تاکید می‌کند که فراهم کردن فرصت‌هایی برای رشد خلاقیت در هر جامعه‌ای به اندازه زندگی و مرگ حیاتی است. به طور کلی خلاقیت یکی از ویژگی‌های مهم رفتار انسان است که بر رشد فردی و اجتماعی افراد تاثیر گذاشته (۸،۹) و از منابع ارزشمند و موثر در توسعه و پیشرفت جامعه است. همچنین امروزه رتبه‌بندی جوامع و کشورها بر اساس تولید دانشی است که ریشه در خلاقیت افراد دارد و هدف غایی آموزش و پرورش در همه سطوح، توانایی ایجاد و ارتقای خلاقیت در دانش‌آموزان است (۱۰). یکی از متغیرهایی که می‌تواند خلاقیت در دانش‌آموزان را تحت تاثیر قرار دهد، هوش معنوی آنان است. هوش معنوی یکی از ابعاد هوش است (۱۱) که به توانایی استفاده از معنویت برای حل انواع مسائل سازمانی و فردی اشاره دارد (۱۲). صالحی و حسینی (۱۴۰۰) بر این باورند که هوش معنوی یک نوع سازگاری و رفتار است که به افراد در هماهنگ نمودن محیط اطراف، بهبود عملکرد و خلاقیت کمک کرده و در سلامت جسم و روان افراد نقش بسزایی دارد و به زندگی و ارزش‌های آنان معنا می‌بخشد و باعث می‌شود که فرد در زندگی، احساس ارزشمندی و تعالی کرده، و اعتقاد به بهبود جهان داشته باشد (۱۳). به عبارتی هوش معنوی، در تمامی ابعاد زندگی انسان‌ها جاری است و منجر به زندگی با معنا می‌شود و دربرگیرنده توانایی یافتن معنا، مقصد و ارزش‌ها در زندگی است که اعمال و زندگی انسان را به مفهومی بامعناتر پیوند می‌زند و به مردم در تمامی زمینه‌ها (مشارکت، خانواده و جامعه) کمک می‌کند تا ظرفیت خود را بهبود بخشیده و توانایی خود را گسترش دهد (۱۴). مرزآبادی و همکاران در مطالعه خود نشان دادند که بین معنویت و توانمندی‌های روانشناختی و خلاقیت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (۱۵). همچنین صالحی و حسینی (۱۴۰۰) در مطالعه خود نشان دادند که رابطه مثبت و معناداری بین هوش معنوی و خلاقیت در دانشجویان دانشکده توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران وجود دارد (۱۳).

یکی دیگر از سازه‌های روانشناختی که منبع اصلی انگیزش در اعمال انسان است و می‌تواند با بهزیستی ذهنی و خلاقیت ارتباط داشته باشد، معنای زندگی است (۱۶). معنای زندگی عبارت است از پاسخ مثبت به زندگی و هر آنچه با آن روبه‌رو شویم، خواه آن چیز رنج و یا مرگ باشد. در نهایت انسان سرنوشت را پذیرفته و برای رنج خویش معنایی می‌یابد (۱۷،۱۸). از نظر Shek و Yu (۲۰۱۲) نیز وجود معنا عبارت است از میزانی که فرد زندگی خود را مهم، معنادار و قابل فهم می‌داند (۱۹). این مفهوم، به طور کلی به درک منسجم افراد از خود و تجربیات زندگی، و همچنین داشتن هدفی در تمام طول عمر اشاره دارد (۲۰). معنای زندگی ماهیتی شناختی دارد زیرا دربردارنده باورهای افراد در مورد وجود یک هدف غایی در زندگی است (۲۱). این متغیر در برابر اثرات منفی استرس، نقش محافظتی ایفا می‌کند (۲۲). معناداری به اشخاص اجازه می‌دهد رویدادها را تفسیر کنند و با توجه به نحوه زندگی و خواسته‌هایشان، برای خود ارزش‌هایی مهیا سازند. اگر زندگی انسان از ارزش‌های واقعی برخوردار باشد، معنادار است. به این ترتیب، کشف معنا را نه تنها می‌توان تجلی واقعی انسان بودن بشر دانست، بلکه معیاری برای بهداشت و سلامت روان نیز می‌باشد. از آنجا که بالندگی، سرزندگی و نشاط روانی انسان، تاثیر قابل ملاحظه‌ای بر تمام جنبه‌های شخصیتی، چگونگی بروز و ظهور رفتارهای مختلف و همچنین شکوفایی خلاقیت وی دارد، لذا توجه به احساس بهزیستی یا رضایتمندی افراد و رابطه آن با خلاقیت نیز امری ضروری است. شادکامی و بهزیستی ذهنی موجب رشد متعادل و سلامت آدمی می‌شود و راه را جهت پرورش صحیح‌تر و وسیع‌تر استعدادهای وی هموار می‌سازد. رشد فردی و توسعه اجتماعی به آن بستگی دارد

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

که تا چه اندازه به این امر بها داده می‌شود. بهزیستی ذهنی و شادکامی باعث می‌شود که شخص به شیوه اجتماعی، خردمندانه یا هنرمندانه بازی و خلق کند. بهزیستی ذهنی به ارزیابی و درک شخصی افراد از کیفیت زندگی‌شان (شامل کیفیت کنش‌های اجتماعی، روان‌شناختی و عاطفی آن‌ها) اطلاق می‌شود. افراد با احساس بهزیستی بالا، هیجان‌های مثبت بیشتری را تجربه می‌کنند. از گذشته، آینده خودشان، دیگران، رویدادها و حوادث پیرامونشان ارزیابی مثبتی دارند و آن‌ها را خوشایند توصیف می‌کنند. در حالی که افراد با احساس بهزیستی پایین، موارد مذکور را نامطلوب ارزیابی کرده و هیجان‌های منفی مانند اضطراب و افسردگی بیشتری را تجربه می‌کنند (۱۱). با توجه به مطالب فوق، محقق در نظر دارد در پژوهش حاضر، رابطه هوش معنوی و معنای زندگی با میانجی‌گری بهزیستی ذهنی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه را مورد بررسی قرار داده و به این سوال اصلی که آیا مدل مفهومی ارائه شده بر اساس داده‌های به دست آمده از برازش مطلوب برخوردار است؟ پاسخ دهد.

شکل-۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

تحقیق حاضر از نظر ماهیت محتوایی توصیفی- همبستگی، از منظر هدف کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها پیمایشی و تک مقطعی است. شرکت کنندگان در پژوهش حاضر یا به عبارتی جامعه آماری تحقیق، کلیه دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در دوره دوم متوسطه شهرستان نمین به تعداد ۱۷۴۴نفر (۸۲۸ نفر دختر و ۹۱۶ نفر پسر) در سال تحصیلی۱۴۰۳-۱۴۰۲ می‌باشند. با توجه به پراکندگی موجود در جامعه آماری، امکان بررسی تمام اعضا میسر نبود، از این‌رو بر اساس جدول مورگان و با بکاربست روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای، نمونه‌ای به حجم ۳۱۷ نفر انتخاب شدند. بدین صورت که در مرحله اول ۱۱ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شده و سپس از بین مدارس منتخب، کلاس‌های درس و دانش آموزان به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای LISREL-11 و SPSS-26 استفاده شد. و همچنین اطلاعات لازم برای پاسخ به سوال و بررسی فرضیه‌های پژوهش، از طریق پرسشنامه‌های کتبی جمع‌آوری شد.

ابزار پژوهش

پرسشنامه بهزیستی ذهنی: این پرسشنامه ۱۴ گویه‌ای توسط وارویک (۲۰۰۷) تدوین شده و دارای سه بُعد خوش‌بینی (گویه‌های ۱، ۲، ۳، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴)، روابط مثبت با دیگران (گویه‌های ۴، ۷، ۹) و انرژیک بودن (گویه‌های ۵، ۶، ۱۱، ۱۳) می‌باشد. نمره‌گذاری پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت بوده و امتیاز مربوط به هر گزینه به صورت (ابدا: ۱، خیلی کم: ۲، گاهگاهی: ۳، بیشتر اوقات: ۴، تا همه اوقات: ۵) تعیین می‌شود. روایی این ابزار در نسخه خارجی مورد تایید بوده و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمده است. در پژوهش رجبی (۱۳۹۱) که روایی و اعتباریابی نسخه فارسی مد نظر بود؛ روایی محتوایی مورد تاییده بوده و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ به دست آمده است (۲۳). در پژوهش حاضر نیز روایی محتوایی ابزار مورد تایید اساتید حوزه علوم تربیتی و روانشناسی قرار گرفته و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمد؛ که نشان از پایایی مطلوب ابزار است.

پرسشنامه هوش معنوی: این ابزار ۲۴ گویه‌ای، توسط King (۲۰۰۸) طراحی و ساخته شد (۲۴). این ابزار دارای چهار زیر مقیاس، تفکر وجودی انتقادی (سوالات ۱، ۳، ۵، ۹، ۱۳، ۱۷، ۲۱)؛ تولید معنای شخصی (سوالات ۷، ۱۱، ۱۵، ۱۹، ۲۳)؛ آگاهی متعالی (سوالات ۲، ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۲۰، ۲۲) و بسط حالت هشیاری (سوالات ۴، ۸، ۱۲، ۱۶، ۲۴) می‌باشد. نمره‌گذاری این ابزار بر اساس طیف لیکرت بوده و درجه‌بندی آن به صورت (کاملا نادرست: ۰، نادرست: ۱، تا حدودی درست: ۲، بسیار درست: ۳، کاملا درست: ۴) می‌باشد. پایایی این ابزار در مطالعات King (۲۰۰۷) بر اساس ضریب آلفا ۰/۹۵ گزارش شده است و آلفای زیر مقیاس‌های آن از جمله تفکر انتقادی ۰/۸۸، ایجادمعناداری شخصی ۰/۸۷، هوشیاری متعالی ۰/۸۹ و گسترش هوشیاری متعالی ۰/۹۴ بیان شده است؛ روایی صوری و محتوایی مقیاس توسط متخصصان علوم تربیتی و

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]
[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

روانشناسی مورد تایید قرار گرفته و پایایی آن در پژوهش رقیب و همکاران (۲) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ و در پژوهش حاضر ۰/۹۲ برآورد شد.

پرسشنامه معنای زندگی: پرسشنامه معنا در زندگی توسط Steger و همکاران (۲۰۰۶) جهت ارزیابی وجود معنا و تلاش برای یافتن آن ارائه شده و اعتبار و پایایی و ساختار عاملی آن در پژوهش‌های مختلف با نمونه‌های متفاوت مورد بررسی قرار گرفته است (۲۵). این ابزار ۱۰ گویه‌ای بوده و دارای دو عامل وجود معنا در زندگی (گویه‌های ۱، ۴، ۵، ۶ و ۹) و جستجوی معنا در زندگی (گویه‌های ۲، ۳، ۷، ۸، ۱۰) می‌باشد. شیوه نمره‌گذاری آن بر اساس طیف لیکرت ۷ درجه‌ای (کاملا نادرست: ۱؛ خیلی نادرست: ۲؛ کمی نادرست: ۳؛ نه درست نه نادرست: ۴؛ کمی درست: ۵؛ خیلی درست: ۶؛ کاملا درست: ۷) می‌باشد که سوال ۹ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. روایی این ابزار طی پژوهش‌های پیمانفر و همکاران (۲۶)، و مصر آبادی و همکاران (۱۵) مورد تایید بوده و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمده است. در پژوهش حاضر نیز ضریب پایایی این ابزار بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

پرسشنامه خلاقیت: این ابزار توسط Torrance (۱۹۷۹) طراحی و تدوین شده است، که دارای ۶۰ گویه و چهار مولفه سیالی (گویه‌های ۱-۲۲)؛ بسط (گویه‌های ۲۳- ۳۳)؛ ابتکار (گویه‌های ۴۹-۳۴) و انعطاف‌پذیری (گویه‌های ۶۰-۵۰) است. گزینه‌ها نشان دهنده میزان خلاقیت از کم به زیاد بوده و به ترتیب نمره‌ای از ۰ تا ۲ می‌گیرند. مجموع نمرات کسب شده در هر خرده آزمون، نمایانگر نمره آزمودنی در آن بخش است و مجموع نمرات آزمودنی در چهار خرده آزمون (سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف‌پذیری)، نمره کلی و خلاقیت او را نشان می‌دهد. دامنه نمره کل خلاقیت هر آزمودنی بین ۰ تا ۱۲۰ خواهد بود. نمره زیر صفر (خلاقیت بسیار کم)؛ نمره بین ۱ تا ۷ (خلاقیت کم)؛ نمره بین ۷۶ تا ۸ (خلاقیت متوسط)؛ نمره بین ۸۶ تا۱۰۰ (خلاقیت زیاد)؛ نمره بین ۱۰۱ تا ۱۲۰ (خلاقیت بسیار زیاد) می‌باشد. روایی محتوایی این ابزار توسط اساتید حوزه علوم تربیتی و روانشناسی مورد تایید بوده و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش صالحی و حسینی (۱۳) برای خرده مقیاس سیالی ۰/۸۵، ابتکار ۰/۸۲، انعطاف‌پذیری۰/۸۴ و بسط ۰/۸۰ به دست آمده است. همچنین پایایی کل در پژوهش حاضر بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

نتایج

نتایج توزیع فراوانی جنسیت نشان داد که از ۳۱۷ نفر نمونه آماری، ۱۶۶ نفر (۵۲/۳۷ درصد) پسر و ۱۵۱ نفر (۴۷/۶۳ درصد) دختر بودند. همچنین مشخص شد که، ۱۶۳ نفر (۵۱/۴۲ درصد) در شاخه نظری، ۹۱ نفر در (۲۸/۷۱ درصد) در شاخه کاردانش و ۶۳ نفر (۱۹/۸۷ درصد) در شاخه فنی‌حرفه‌ای مشغول به تحصیل هستند.

جدول ۱، نتایج حاکی از نرمال بودن متغیرهای مورد بررسی را نشان می‌دهد. در صورتی که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را رد کرده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت توزیع داده‌ها نرمال نیست. در صورتی که سطح معناداری آزمون بیشتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را می‌پذیریم و توزیع داده‌ها نرمال است.

جدول-۱. نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنوف جهت تعیین نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق

متغیر	هوش معنوی	معنای زندگی	بهزیستی ذهنی	خلاقیت
میانگین	۷۹/۲۳	۶۸/۶۰	۵۳/۲۷	۷۴/۱۲
انحراف معیار	۹/۰۱	۷/۳۶	۱۱/۶۳	۱۰/۲۱
مقدار z کولموگروف- اسمیرنوف	۰/۰۵۳	۰/۰۶۲	۰/۰۷۱	۰/۱۰۸
سطح معنی‌داری	۰/۰۵۳	۰/۰۶۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۷

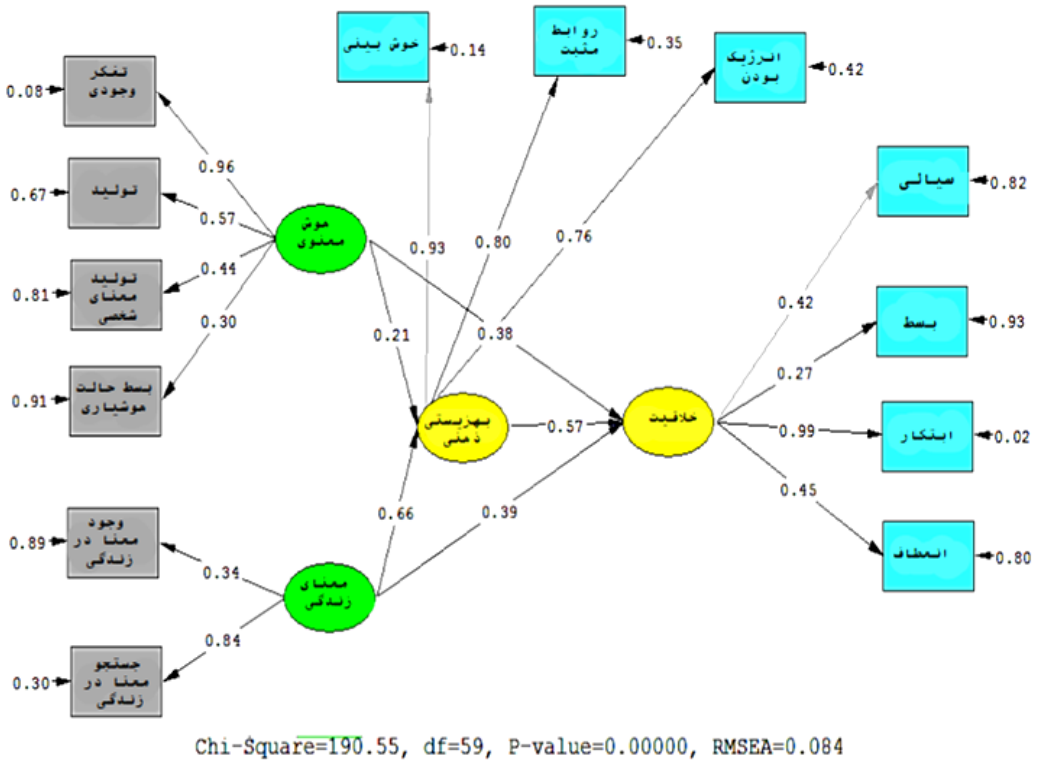
یافته‌های استنباطی

برای بررسی اثر مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مکنون برون‌زا (هوش معنوی و بهزیستی ذهنی)، بر متغیر درون‌زا (خلاقیت در دانش آموزان دوره دوم متوسطه) و همچنین رابطه بین متغیرهای مکنون با متغیرهای آشکار ساز خود، از مدل معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده به وسیله بار عاملی نشان داده می‌شود. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف‌نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰/۳ تا ۰/۶ قابل قبول است و اگر بزرگتر از ۰/۶ باشد خیلی مطلوب است.

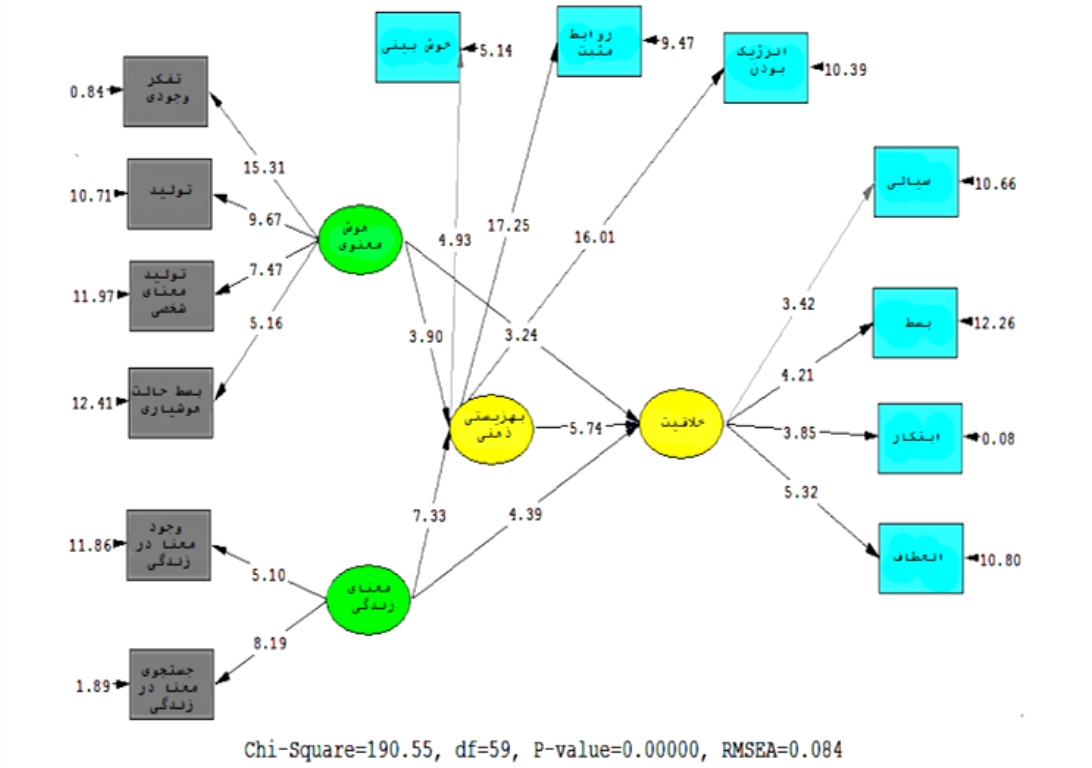
یکی از ویژگی‌های روش مدل‌یابی معادلات ساختاری، برآورد اثرات غیر مستقیم متغیرها بر یکدیگر است. اثرات غیر مستقیم حاصل ضرب اثرات مستقیم در هم می‌باشد. این ویژگی به پژوهشگران این امکان را می‌دهد تا نقش میانجی متغیرها را در مدل مورد بررسی قرار دهند. با توجه به شکل ۲، اثر هوش معنوی و معنای زندگی بر بهزیستی ذهنی بر به ترتیب ۰/۲۱ و ۰/۶۶ و اثر مستقیم هوش معنوی، معنای زندگی و بهزیستی ذهنی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین به ترتیب ۰/۳۸، ۰/۳۹ و ۰/۵۷ به دست آمده است. همچنین در جدول ۲، اثر غیر مستقیم هوش معنوی و معنای زندگی بر خلاقیت به ترتیب ۰/۱۲ و ۰/۳۸ با مقدار تی (۵/۳۴) و (۴/۴۷) به دست آمده است که

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

شکل-۲. مقدار ضرایب مسیر (بار عاملی)

شکل-۳. مقدار ضرایب معناداری (t-values)

در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. در جدول ۳ شاخص‌های برازش مدل آزمون شده گزارش شده‌اند که مدل آزمون شده کل، برازش مناسبی با داده‌های گردآوری شده دارد.

با توجه به نتایج، مقدار شاخص RMSEA در دامنه قابل قبول قرار دارد و این امر نیز گویای مقدار خطای قابل قبول در مدل معادلات ساختاری فرضیه تحقیق است. مقادیر شاخص‌های

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

CFI، GFI، AGFI، NFI و NNFI در مدل معادلات ساختاری فرضیه تحقیق نیز با توجه به ملاک مدنظر مطلوب ارزیابی شدند که نشان‌دهنده برازش مناسب مدل معادلات ساختاری فرضیه تحقیق است. بنابراین، با توجه به نتایج مدل معادلات ساختاری فرضیه تحقیق، می‌توان گفت همه ابزارهای پژوهش برازش مناسب و قابل قبول دارند. در جدول ۴ نتایج بررسی فرضیه‌های تحقیق ارائه شده است. سپس بررسی تفصیلی فرضیه‌های پژوهش ارائه می‌شود.

جدول-۲. برآورد ضرایب اثرات مستقیم و غیر مستقیم

متغیرها	ضریب مسیر	خطای استاندارد	آماره t	سطح معنی‌داری
اثر مستقیم به روی بهزیستی ذهنی از				
هوش معنوی	۰/۲۱	۰/۰۹	۳/۹۰	۰/۰۵
معنای زندگی	۰/۶۶	۰/۲۱	۷/۳۳	۰/۰۵
اثرمستقیم به روی خلاقیت از				
هوش معنوی	۰/۳۸	۰/۳۱	۳/۲۴	۰/۰۵
معنای زندگی	۰/۳۹	۰/۰۳	۴/۳۹	۰/۰۵
بهزیستی ذهنی	۰/۵۷	۰/۲۸	۵/۷۴	۰/۰۵
اثر غیرمستقیم بر روی خلاقیت از				
هوش معنوی	۰/۱۲	۰/۳۲	۵/۳۴	۰/۰۵
معنای زندگی	۰/۳۸	۰/۴۰	۴/۴۷	۰/۰۵

جدول-۳. شاخص‌های برازش کلی مدل آزمون شده پژوهش حاضر

معیارهای برازش مدل	شاخص	اعداد به دست آمده	مقدار مجاز	نتیجه
ریشه میانگین مجذورات	RMSEA	۰/۰۸	کمتر از ۰/۱	برازش مناسب
ریشه مجذور مانده ها	RMR	۰/۰۱۳	نزدیک صفر	برازش مناسب
شاخص برازش هنجار شده	NFI	۰/۹۲	بالاتر از ۰/۹	برازش مناسب
شاخص نرم برازندگی	NNFI	۰/۹۱	بالاتر از ۰/۹	برازش مناسب
شاخص برازش تطبیقی	CFI	۰/۹۲	بالاتر از ۰/۹	برازش مناسب
شاخص برازش اضافی	IFI	۰/۹۲	بالاتر از ۰/۹	برازش مناسب
شاخص برازش نسبی	RFI	۰/۹۳	بالاتر از ۰/۹	برازش مناسب
شاخص برازندگی	GFI	۰/۹۰	بالاتر از ۰/۹	برازش مناسب
شاخص برازندگی تعدیل یافته	AGFI	۰/۹۱	بالاتر از ۰/۹	برازش مناسب

جدول-۴. بررسی روابط متغیرهای پژوهش

ردیف	روابط بین متغیرهای پژوهش	ضریب مسیر	آماره t	سطح معنی‌داری	نتیجه
۱	رابطه هوش معنوی با بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین.	۰/۲۱	۳/۹۰	۰/۰۱	تائید
۲	رابطه معنای زندگی با بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین.	۰/۶۶	۷/۳۳	۰/۰۰۱	تایید
۳	رابطه هوش معنوی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین.	۰/۳۸	۳/۲۴	۰/۰۰۰۱	تائید
۴	رابطه معنای زندگی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین.	۰/۳۹	۴/۳۹	۰/۰۲۳	تائید
۵	رابطه هوش معنوی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین با میانجی بهزیستی ذهنی.	۰/۱۲	۵/۳۴	۰/۰۰۳	تایید
۶	رابطه معنای زندگی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین با میانجی بهزیستی ذهنی.	۰/۳۸	۴/۴۷	۰/۰۱۷	تایید

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

بحث

با توجه به تغییر و تحولات روزافزون در عصر حاضر، جامعه‌ای می‌تواند در ساحت‌های مختلف عملکردی مطلوب داشته باشد که در زمینه رشد و توسعه خلاقیت سرمایه‌گذاری کرده باشد. و از آنجایی که رشد و نمو خلاقیت در دانش‌آموزان تحت تاثیر متغیرهای زیادی قرار می‌گیرد، لازم است سیستم آموزشی به شناسایی این متغیرها پرداخته و زمینه را برای تاثیرگذاری مثبت آن‌ها فراهم آورد. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه هوش معنوی و معنای زندگی با میانجی‌گری بهزیستی ذهنی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه بود. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که هوش معنوی و معنای زندگی بر بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین تاثیر مثبت و معناداری دارد (فرض یک و دو). این یافته با نتایج به دست آمده از پژوهش‌های کبوتری اصفهانی و همکاران (۲۷) و ستوده و همکاران (۲۸) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان اذعان داشت که اهمیت و ضرورت طرح موضوع معنویت، مذهب و هوش معنوی از جهت‌های مختلف در عصر جدید احساس می‌شود. معنویت، جستجو برای یافتن عناصر مقدس، معنایابی، هوشیاری بالا و تعالی در زندگی است. هوش معنوی جهت افزایش بهزیستی زندگی روزانه استفاده شده و به فرد توانایی سازگاری موثر و رفتارهای حل مسئله را می‌دهد. به عبارتی هوش معنوی ظرفیتی است که با آن ژرف‌ترین مفاهیم و اهداف و برترین انگیزه‌های خود را درک می‌کنیم. در واقع سوالات بنیادین انسان در مورد هستی و چگونگی پدیدآیی آن از طریق هوش معنوی پاسخ داده می‌شود. همچنین هوش معنوی در برگیرنده مجموعه‌ای از توانایی‌ها و ظرفیت‌هایی است که از منابع معنوی در جهت افزایش بهزیستی و انطباق‌پذیری فرد استفاده می‌کند؛ به طوری که افراد با هوش معنوی بالا، به دنبال معنادار کردن زندگی خود بوده و با معنادار ساختن زندگی و عملکردهای خود می‌توانند با عوامل استرس‌زای زندگی کنار بیایند، کیفیت زندگی خود را بهبود ببخشند و در کنش‌های اجتماعی خود رویکردی مثبت اتخاذ کنند. این در حالی است که، اگر فرد نتواند معنایی در زندگی خویش بیابد، احساس پوچی و ناامیدی به او دست می‌دهد و احساس ملامت، خستگی و فشارهای روانی تمام وجودش را در برمی‌گیرد و بهزیستی فرد کاهش می‌یابد. همچنین طبق نتایج به دست آمده می‌توان اظهار داشت که هوش معنوی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین تاثیر مثبت و معناداری دارد. این نتیجه با یافته‌های به دست آمده از پژوهش‌های کاظمی و همکاران (۲۹)، صالحی و حسینی (۱۳)، و قره مشک غراوی و همکاران (۳۰) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت که معنویت، ماهیت کار را تغییر می‌دهد. به عبارتی معنویت و برخوردار از هوش معنوی به زندگی کاری معنا می‌بخشد و باعث می‌شود فرد کارش را ارزشمند پندارد و کارش را ناظر بر هدفی تلقی کند. زمانی که این هدفمندی در کار رشد کند، افراد دست به ابتکار و خلاقیت خواهند زد تا بتوانند آن کار را به بهترین شکل ممکن انجام دهند. به عبارتی می‌توان بیان کرد که هوش معنوی می‌تواند توانایی سازگاری و تفکر انتقادی در افراد را تقویت کرده؛ و سبب شود که افراد از بین راه‌حل‌های متنوعی که ارائه می‌دهند، صحیح‌ترین روش را برای بهبود شرایط استفاده کنند. بدیهی است افراد با هوش معنوی بالا، در حل مشکلات متعهدتر و پایبندتر هستند، همین امر باعث می‌شود که آنان برای حل مسائل پیش آمده و تصمیم‌گیری در موقعیت‌های متنوع، روش‌های گوناگونی را به کار ببندند که همین امر بر خلاقیت آنان می‌افزاید. به طور کلی هوش معنوی باعث شکوفایی فرد شده، و ظرفیت فرد را برای داشتن هدف اجتماعی مهم در زندگی بالا می‌برند. علاوه بر این، هوش معنوی توانایی مدیریت ذهن و توانایی تصمیم‌گیری مناسب در هنگام ایجاد آشفتگی در زندگی یا ذهن افراد و محیط اطراف را فراهم می‌آورد.

همچنین نتایج به دست آمده حاکی از آن است که معنای زندگی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین اثرمثبت و معناداری دارد. این یافته با نتایج به دست آمده از پژوهش ستوده و همکاران (۲۸) و مصرآبادی و همکاران (۱۵) همسو است. در شرح این یافته می‌توان به این نکته اشاره داشت که، افرادی که برای زندگی خود هدف تعریف کرده و چیستی و چرایی زندگی خود را درک کرده‌اند؛ به مجموعه فعالیت‌هایی خواهند پرداخت که در نهایت به تحقق اهداف تعیین شده در زندگیشان منجر شود. به عبارتی، این افراد با توجه به درک روشنی که از خود و زندگی دارند، در فرآیند دستیابی به اهداف تعیین شده، به دنبال عملکردی خلاقانه خواهند بود، تا از این طریق بتوانند کارآیی و اثربخشی زندگیشان را ارتقاء دهند. این در حالی است که افرادی که درک روشنی از معنای زندگی ندارند بیشتر میل به سکون و رضایت از شرایط موجود دارند و هیچ گونه میل و کشش برای تغییر و تحول (حرکت به وضع مطلوب) ندارند. به بیان دیگر، این افراد با توجه به سردرگمی که در درک و دریافت معنای زندگی دارند خواهان ثبات بوده و در مقابل خلاقیت و تغییر مقاومت نشان می‌دهند. در نهایت طبق یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر هوش معنوی و معنای زندگی بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان نمین با میانجی بهزیستی ذهنی تاثیر مثبت و معناداری دارد. این یافته با نتایج حاصل از پژوهش‌های کاظمی و همکاران (۲۹)، کبوتری اصفهانی و همکاران (۲۷)، و ستوده و همکاران (۲۸) همسو است. همانگونه که بیان شد، خلاقیت یک ویژگی صرفا ذاتی نیست، بلکه همه انسان‌ها از این توانایی برخوردار هستند.

محدودیت‌های پژوهش

جامعه آماری در پژوهش حاضر تنها شامل دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه در یک منطقه جغرافیایی خاص است، که ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج به سایر گروه‌های سنی یا جغرافیایی را محدود کند. همچنین، استفاده از پرسشنامه‌های خود گزارشی ممکن است تحت تأثیر عوامل فردی مانند تمایل به صداقت در پاسخ‌دهی و

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

درک متفاوت از مفاهیم مورد ارزیابی باشد، که محدودیت دیگر در نظر گرفته می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به تاثیرات خلاقیت بر جنبه‌های مختلف فردی، بدون شک رشد و توسعه آن در آینده و سرنوشت دانش‌آموزان به عنوان عنصر مهم نظام آموزشی تاثیر مثبت زیادی خواهد داشت؛ از این رو، پرورش خلاقیت در دانش‌آموزان بیش از پیش لازم و ضروری به نظر می‌رسد. طبق نتایج حاصل، روابط مثبت و معنادار بین هوش معنوی، معنای زندگی و بهزیستی ذهنی با خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه برقرار است. این یافته‌ها تأکید می‌کند که هوش معنوی به عنوان یک عامل کلیدی، می‌تواند به بهبود خلاقیت دانش‌آموزان کمک کند. با افزایش هوش معنوی، دانش‌آموزان قادر به درک عمیق‌تری از معنای زندگی خود و ارتباطاتشان با محیط اطراف خواهند بود، که این امر موجب رشد و توسعه بهزیستی ذهنی و در نتیجه افزایش خلاقیت آنان می‌شود. به علاوه، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که برنامه‌های آموزشی که بر تقویت هوش معنوی و معنای زندگی تمرکز دارند، می‌توانند اثرات مثبتی بر خلاقیت دانش‌آموزان داشته باشند. این برنامه‌ها می‌توانند شامل فعالیت‌های آموزشی، مشاوره‌ای و فرهنگی باشند که به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا با مفاهیم معنویت و هدف‌گذاری در زندگی آشنا شوند. در نهایت، ضروری است که نظام آموزشی با توجه به این روابط مثبت، به طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی و فوق‌برنامه‌ای بپردازد که به تقویت هوش معنوی و خلاقیت دانش‌آموزان کمک کند. این اقدامات می‌توانند در طولانی‌مدت به بهبود عملکرد تحصیلی و توسعه شخصی دانش‌آموزان منجر شوند و آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های آینده آماده‌تر سازند.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از اساتید راهنما و مشاور به خاطر راهنمایی‌ها و زحمات بی‌دریغشان در طول فرایند تحقیق و نگارش این مقاله، که مستخرج از رساله دکتری در رشته علوم تربیتی گرایش مدیریت آموزشی دانشگاه محقق اردبیلی است، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم.

تضاد منافع: نویسندگان تصریح می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

منابع

1. Sharifi S, Sheikh Ahmadi SE, Rostami S. The influence of the teacher in creating creativity and the role of creativity in the progress of students. The 15th national conference of management and humanities research in Iran, Tehran; 2023.
2. Raghibi M, Khanmohammadzade Z. Developing Creativity among 6-Year-Old Children Using a Doodle-Book Training Program. Innovation & Creativity in Human Sciences. 2019;8(4):129-52.
3. McLoughlin C, Lee MJ. The three p's of pedagogy for the networked society: Personalization, participation, and productivity. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education. 2008;20(1):10-27.
4. Azizi N, Boland Hematan K, Saedi P. Investigating the creativity backgrounds and factors in teaching creative teachers in rural schools. Journal of Teaching Research. 2019;7(2):88-114.
5. Heydari M, Zarei Z, Najafi M, Hashemi R. Investigating the relationship between organizational climate and innovative behavior with regard to the mediating role of creativity of employees. Excellence of Human Resources. 2024;5(2):103-17.
6. Ismail N, Desa S, Balakrishnan B. Science creative teaching design for science teachers. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. 2018;8(1):8.
7. Torrance ER. Creativity as manifest in testing. The Nature of Creativity. 1988.
8. Nemati S, Mirzai N, Davodi R. Investigating the effective educational factors on the growth of creativity among high school students in Takab city. Journal of Innovation and Creativity in Human Science. 2022;11 (43):55-82.
9. Rudowicz E, Tokarz A, Beauvale A. Desirability of personal characteristics associated with creativity: Through the eyes of Polish and Chinese university students. Thinking Skills and Creativity. 2009;4(2):104-15.
10. Mahzoonzadeh Bushehri F. The relationship between students' problem-solving skills and creativity mediated by self-efficacy: Modelling structural equations. Journal of Innovation and Creativity in Human Science. 2017;6(4): 27-50.
11. Ghobari Bonab B, Salimi M, Seliani L, Noori Moghadam S. Spiritual intelligence. A Research Quarterly in Islamic Theology (kalam) and Religious Studies. 2007; 3(10):125-47.
12. Ghorbani M, Haghighi M, Mohammdali Tajrishi I, Rasteh-moghadam A. The relationship between spiritual intelligence and organizational commitment in public sector. Management and Development Process. 2012;25 (3):67-92.
13. Salehi L, Hosseini SM. Investigation of Spiritual Intelligence and Creativity among rehabilitation Sciences Students in Iran University of Medical Sciences. Avicenna Interdisciplinary Journal of Religion and Health. 2022; 1(1):4-9.
14. Abdullah F. Teaching Islamic ethics and ethical training: Benefiting from emotional and spiritual intelligence. International Journal of Humanities and Social Science. 2012;2(3):224-32.
15. Mesrabadi J, Jafariyan S, Ostovar N. Discriminative and construct validity of meaning in life questionnaire for Iranian students. International Journal of Behavioral Sciences. 2013;7(1):83-90.
16. Doğan T, Sapmaz F, Tel FD, Sapmaz S, Temizel S. Meaning in life and subjective well-being among Turkish university students. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2012;55:612-7.
17. Frankl VE. Man’s Search for Meaning. 4th ed. Boston (MA): Beacon Press. 2017. pp. 23.
18. Frankl VE. Man’s Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy. 1sted. Tehran: Dorsa Poblisher. 2011.
19. Shek DT, Yu L. Self-harm and suicidal behaviors in

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]

Hong Kong adolescents: Prevalence and psychosocial correlates. The Scientific World Journal. 2012;2012(1): 932540.
20. Tan L, Chen J, Xia T, Hu J. Predictors of suicidal ideation among children and adolescents: roles of mental health status and meaning in life. Child & Youth Care Forum. 2018;47:219-231.
21. Ho MY, Cheung FM, Cheung SF. The role of meaning in life and optimism in promoting well-being. Personality and Individual Differences. 2010;48(5):658-63.
22. Cohen R, Bavishi C, Rozanski A. Purpose in life and its relationship to all-cause mortality and cardiovascular events: A meta-analysis. Biopsychosocial Science and Medicine. 2016;78(2):122-33.
23. Rajabi G. Validity and Reliability of the Persian Version of the Mental Well-Being Scale in Cancer Patients Gh. Rajabi. Health Psychology. 2013;1(4):30-41.
24. King DB, DeCicco TL. A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. International Journal of Transpersonal Studies. 2009;28(1):8.
25. Steger MF, Frazier P, Oishi S, Kaler M. The meaning in life questionnaire: assessing the presence of and search for meaning in life. Journal of Counseling Psychology. 2006;53(1):80.
26. Peymanfar E, Aliakbari Dehkordi M, Mohtashami T. A comparison between the feeling of loneliness and feeling of meaningfulness of the life of the old at the different level of religious attitudes. Ravanshenasi Va Din. 2012;5(4):41-52.
27. Kaoutari Esfahani F, Abedi A, Ghamarani A. The Effectiveness of Spiritual Intelligence Training on Subjective Well-Being in Gifted Students. Positive Psychology Research. 2016;2(1):47-62.
28. Sotoodeh H, Shakerinia I, Kheyrati M, Dargahi S, Ghasemi Jobaneh R. Surveying the relationship between spiritual and moral intelligence and the psychological well-being of nurses. Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine. 2016;9(1):63-73.
29. Kazemi S, Mehni O, Jenabadi S. The effect of spiritual intelligence and emotional intelligence on creativity regarding the mediating role of students' self-actualization. Journal of Educational Psychology Studies. 2022;19(45): 68-55.
30. Ghare Meshk Gharavi A, Sakhavi A, Ghezel A, Mohammadi H. Spiritual Intelligence and Creativity in Teachers. The first international conference of new horizons in education in the third millennium, Bushehr; 2023. https://civilica.com/doc/1962580

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.519]